

Warszawa, 27 kwietnia 2007 r.

RZECZPOSPOLITA POLSKA
Rzecznik Praw Obywatelskich

dr Janusz KOCHANOWSKI

RPO-557467-X/07/MS

00-090 Warszawa Tel. centr. 0-22 551 77 00
Al. Solidarności 77 Fax 0-22 827 64 53

Pan
Janusz KACZMAREK

Minister Spraw Wewnętrznych
i Administracji

Wielce Szanowny Panie Ministrze,

Zwracam się do Pana Ministra w sprawie trudności, jakie napotykają cudzoziemcy polskiego pochodzenia z uzyskaniem lub odzyskaniem obywatelstwa polskiego oraz osiedleniem się w Polsce.

Zasady nabywania obywatelstwa polskiego określone zostały w wielokrotnie nowelizowanej ustawie z dnia 15 lutego 1962 o obywatelstwie polskim oraz w uchwalonej w 2000 r. ustawie o repatriacji. Pierwsza z wymienionych ustaw reguluje sposoby nabywania obywatelstwa polskiego przez cudzoziemców, bezpaństwowców oraz osoby o nieustalonym obywatelstwie. Możliwość uzyskania obywatelstwa uzależniona została od spełnienia określonych w ustawie przesłanek, dotyczących w szczególności długości i podstawy prawnej pobytu zainteresowanych osób na terytorium Polski. Zgodnie z art. 8 i art. 9 ustawy, obywatelstwo polskie może uzyskać osoba przebywająca w Polsce co najmniej 5 lat na podstawie zezwolenia na osiedlenie się lub zezwolenia na pobyt rezydenta długoterminowego Wspólnot Europejskich bądź - w przypadku obywateli państw członkowskich Unii Europejskiej - posiadająca prawo stałego pobytu. Odstąpienie od powyższych wymogów możliwe jest wyłącznie w szczególnie uzasadnionych przypadkach. Ustawodawca przewidział ponadto uproszczony tryb nabywania obywatelstwa polskiego przez cudzoziemców pozostających przez co najmniej 3 lata w związku małżeńskim z osobą posiadającą takie obywatelstwo, zamieszkujących na terytorium Polski na podstawie zezwolenia na osiedlenie

się lub zezwolenia na pobyt rezydenta długoterminowego Wspólnot Europejskich bądź posiadających - jako obywatele państwa członkowskiego UE - prawo do stałego pobytu w Polsce. Nabycie obywatelstwa w tego typu przypadkach następuje poprzez złożenie w odpowiednim terminie i przed właściwym organem oświadczenia woli w sprawie nabycia obywatelstwa i wydanie przez organ decyzji o jego przyjęciu.

Odrębną procedurę nabycia obywatelstwa polskiego określa ustawa o repatriacji. Celem uchwalenia tej ustawy było - zgodnie z jej preambułą - umożliwienie Polakom pozostałym na Wschodzie w wyniku deportacji, zsyłek i innych prześladowań narodowościowych i politycznych powrotu i osiedlenia się w Polsce. Zgodnie z przepisami tej ustawy, osoby pochodzenia polskiego, zamieszkałe za granicą i przybywające do Polski na podstawie wize repatriacyjnej z zamiarem osiedlenia się na stałe uzyskują obywatelstwo polskie z chwilą przekroczenia granicy. Zaznaczyć w tym miejscu należy jednak, iż wizę repatriacyjną otrzymać mogą jedynie te osoby, które przed dniem wejścia w życie ustawy o repatriacji zamieszkiwały na stałe na terytorium obecnych republik: Armenii, Azerbejdżanu, Gruzji, Kazachstanu, Kirgizji, Tadżykistanu, Turkmenistanu, Uzbekistanu bądź w azjatyckiej części Federacji Rosyjskiej. Ustawodawca podmiotowo ograniczył zatem możliwość nabycia obywatelstwa polskiego w drodze repatriacji wyłącznie do osób przybywających ze wskazanego wyżej obszaru geograficznego.

Analizując powyższe regulacje stwierdzić należy, iż nie są one dostosowane do współczesnych potrzeb i nie odpowiadają oczekiwaniom społecznym. Wątpliwości wzbudza bowiem sposób, w jaki w świetle obowiązujących przepisów traktowane są osoby, które posiadały kiedyś obywatelstwo polskie lub są polskiego pochodzenia, a w stosunku do których nie znajdują zastosowania przepisy ustawy o repatriacji. Problem ten dotyczy w szczególności osób, które na skutek działań wojennych podczas II wojny światowej opuściły terytorium Polski i nie zdecydowały się na powrót do PRL, a z czasem zrezygnowały z obywatelstwa polskiego lub zostały tego obywatelstwa pozbawione. W podobnej sytuacji znajdują się również osoby, które opuściły PRL i zrezygnowały z obywatelstwa polskiego lub utraciły je na skutek regulacji prawnych przyjmowanych przez władze PRL, a także ci, którzy nabyli obywatelstwo polskie przez urodzenie, ale nie posiadają obecnie dokumentów potwierdzających ten fakt lub też w imieniu których swojego czasu rodzice zrzekli się obywatelstwa. Osobom tym ustawodawca nie stworzył możliwości odzyskania obywatelstwa polskiego. Obywatelstwo to mogą one uzyskać jedynie w sposób określony w przepisach obowiązującej ustawy o obywatelstwie polskim, a zatem po spełnieniu takich samych warunków, jakie ustawodawca przewidział dla cudzoziemców, bezpaństwowców lub osób o nieustalonym obywatelstwie.

Traktowanie osób posiadających wcześniej obywatelstwo polskie lub będących polskiego pochodzenia na równi z cudzoziemcami lub bezpaństwowcami w procedurze ubiegania się o polskie obywatelstwo budzi moje wątpliwości, a w odczuciu zainteresowanych osób uznane może być za krzywdzące. Dotyczy to w szczególności objęcia tych osób wymogiem odpowiednio długiego przebywania na terytorium Polski, który to wymóg - w zamyśle ustawodawcy - gwarantować ma związek osoby zainteresowanej uzyskaniem obywatelstwa z Polską. Pożądane wydaje się zatem podjęcie działań legislacyjnych w celu stworzenia szczególnej procedury nabywania obywatelstwa polskiego, której podlegałyby osoby posiadające niegdyś obywatelstwo polskie oraz osoby deklarujące pochodzenie polskie.

Niezależnie od powyższego pozwolę sobie zwrócić uwagę Pana Ministra na lukę prawną na poziomie ustawodawstwa zwykłego, związaną z brakiem ustawy wykonawczej do przepisu art. 52 ust. 5 Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej. Zgodnie z tym przepisem, osoby, których pochodzenie polskie zostało stwierdzone zgodnie z ustawą mogą osiedlić się na terytorium Polski na stałe. Dotychczas nie została jednak wydana ustawa, która określałaby sposób stwierdzania obywatelstwa polskiego osób ubiegających się o prawo pobytu na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej. Brak stosownych regulacji w powyższym zakresie zasygnalizował Trybunał Konstytucyjny w postanowieniu z dnia 27 maja 2003 r. (S 2/03). Trybunał wskazał przy tym, iż obowiązujące obecnie regulacje ustawowe nie spełniają warunku konstytucyjnego do realizacji prawa podmiotowego, wskazanego w art. 52 ust. 5 Konstytucji. Zdaniem Trybunału, przepisy ustawy o repatriacji, określające procedurę stwierdzania polskiego pochodzenia znajdują zastosowanie jedynie do części podmiotów, którym przysługuje prawo wynikające z przytoczonego wyżej przepisu Konstytucji RP. Adresatami postanowień ustawy o repatriacji są bowiem wyłącznie osoby mieszkające za granicą, w azjatyckiej części byłego ZSRR. Przepisy ustawy o repatriacji ustanawiające procedurę stwierdzania pochodzenia polskiego nie mogą być natomiast stosowane w zakresie innym, niż określony w ustawie. W powyższym kontekście zaznaczyć należy również, iż ustawa z dnia 13 czerwca 2003 r. o cudzoziemcach, regulująca procedurę udzielania zezwolenia na osiedlenie się na terytorium Polski w żaden sposób nie rozróżnia sytuacji osób deklarujących pochodzenie polskie i zamierzających skorzystać z konstytucyjnego uprawnienia wynikającego z art. 52 ust. 5 Konstytucji RP.

Pozwolę sobie podkreślić, iż ustawowa luka w prawie powoduje, że wskazany przepis konstytucyjny przybiera charakter wyłącznie fasadowy i pozostaje niewykonalny, co należałoby uznać za niedopuszczalne w demokratycznym państwie prawa.

Mając powyższe na uwadze, na podstawie art. 16 ust. 2 pkt 1 ustawy z dnia 15 lipca 1987 r. o Rzeczniku Praw Obywatelskich (tekst jedn.: Dz.U. z 2001 r. Nr 14, poz. 147) zwracam się do Pana Ministra z uprzejmą prośbą o rozważenie możliwości podjęcia odpowiednich inicjatyw legislacyjnych, zmierzających do stosownej modyfikacji obowiązujących obecnie rozwiązań prawnych, dotyczących nabywania obywatelstwa przez osoby pochodzenia polskiego, a także do stworzenia ustawowych warunków stosowania art. 52 ust. 5 Konstytucji RP.

Łączę wyrazy szacunku

/-/

ABSTRAKT

W swoim wystąpieniu Rzecznik Praw Obywatelskich zwrócił się do Ministra Spraw Wewnętrznych i Administracji o rozważenie możliwości podjęcia inicjatywy legislacyjnej, zmierzającej do modyfikacji obowiązujących obecnie rozwiązań prawnych, dotyczących nabywania obywatelstwa polskiego przez osoby, które posiadały kiedyś to obywatelstwo bądź są pochodzenia polskiego.

W wystąpieniu Rzecznik zwrócił uwagę na wątpliwości dotyczące sposobu, w jaki w świetle obowiązujących przepisów regulujących kwestie nabywania obywatelstwa polskiego traktowane są osoby, które posiadały kiedyś to obywatelstwo lub są polskiego pochodzenia, a w stosunku do których nie znajdują zastosowania przepisy ustawy z dnia 09 listopada 2000 r. o repatriacji (Dz.U. z 2004 r. Nr 53, poz. 532). Osoby te obywatelstwo polskie mogą bowiem uzyskać jedynie w sposób określony w przepisach obowiązującej ustawy z dnia 15 lutego 1962 r. o obywatelstwie polskim (Dz.U. z 2000 r. Nr 28, poz. 353), a zatem po spełnieniu takich samych warunków, jakie ustawodawca przewidział dla cudzoziemców, bezpaństwowców lub osób o nieustalonym obywatelstwie. Traktowanie osób posiadających wcześniej obywatelstwo polskie lub będących polskiego pochodzenia na równi z cudzoziemcami lub bezpaństwowcami w procedurze ubiegania się o polskie obywatelstwo pozostaje w sprzeczności z oczekiwaniami społecznymi, a w odczuciu zainteresowanych osób uznane może być za krzywdzące.

Niezależnie od powyższego w swoim wystąpieniu Rzecznik Praw Obywatelskich zwrócił także uwagę na lukę prawną związaną z brakiem ustawy wykonawczej do przepisu art. 52 ust. 5 Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej. Zgodnie z tym przepisem, osoby, których pochodzenie polskie zostało stwierdzone zgodnie z ustawą mogą osiedlić się na terytorium Polski na stałe. Dotychczas nie została jednak wydana ustawa, która określałaby procedurę stwierdzania obywatelstwa polskiego osób ubiegających się o prawo pobytu na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej. Zdaniem Rzecznika, luka ta powoduje, że wskazany przepis konstytucyjny przybiera charakter wyłącznie fasadowy, co należy uznać za niedopuszczalne w demokratycznym państwie prawa. Mając powyższe na uwadze Rzecznik wystąpił do Ministra Spraw Wewnętrznych i Administracji z prośbą o podjęcie inicjatywy legislacyjnej zmierzającej do stworzenia ustawowych warunków stosowania art. 52 ust. 5 Konstytucji RP.